

ћи уједно значајан потстицај за припрему велике синтезе револуције.

Дело је обиман преглед (331 стр.), добро опремљено, кратким, популарним уводом пропраћено, са више карата и фотографија у тексту снабдевано.

Бранко Петрановић

Др ВОЈИСЛАВ СИМОВИЋ: АВНОЈ

Издање „Културе“, Београд 1958, стр. 191

У овој, по свом карактеру правно-политичкој студији*, релативно малог обима, ванредно актуелној, која изазива живо интересовање правника, политичара, историчара (мада не само њих), први пут је код нас научно отворен проблем АВНОЈ-а у свој његовој комплексности. Низ нових и оригиналних закључака до којих је писац дошао, као и „храбро“ стајање за њима, стварају солидну методску основу за даље истраживање специјалних питања, која су остала неразрађена или само успутно додирнута с обзиром на одређени циљ расправе.

Мало је радова из области правне теорије социјалистичке револуције који тако убедљиво као овај рад потврђују значај изучавања историје народне власти за развој наше савремене друштвене науке. Томе је допринео не само захвалан предмет истраживања — АВНОЈ, као једно од централних питања наше револуције, него и способност писца да згуснуто осветли са свих страна процес настајања нове државе, укључујући и спољнополитичке компликације око њеног признања.

Расправа је компонована из пет одељака (с уводом, закључцима и предговором др Л. Гершковића) који претстављају јасно одређену методичку целину.

Студија има за предмет анализе правно-политички феномен АВНОЈ-а. Да би дошао до основног проблема рада — одређивања карактера АВНОЈ-а и дефинисања његовог правног положаја, Симовић је претходно испитао друштвено-историске услове стварања нове државе. Откривајући сав онај сложени сплет околности у којима се одвијала наша револуција, писац највећу пажњу посвећује формирању нових органа власти и развијању њихових државноправних елемената у процесу даљег развитка. Упоредо с овим писац осветљава и другу страну процеса: разбијање старе државноправне организације и изоловање буржоазије која се пред алтернативом класног пораза нашла

* Студија је у основи докторска дисертација писца („Природа и правни положај АВНОЈ-а“), с тим што су приликом редиговања унете извесне измене сугерисане од стране Комисије.

на линији националне издаје. У вези са овим разматрањима аутор сматра да су се битне промене у односима друштвених снага збиле средином 1943 године, када је сазрела ситуација за „коначну промену у односима власти“

Третирајуће даље ово питање писац је критички анализирао извесна једнострана схватања о настанку нове државе, изражена у нашој правној литератури. Наиме, схватање према коме се нова држава конституише тек на II заседању АВНОЈ-а (Ф. Чулиновић), и друго, овоме супротно, да је АВНОЈ својим одлукама само уобличио једно фактички већ постојеће стање (М. Шнудерл). Аутор, међутим, сматра да прво мишљење доводи у питање правну ваљаност аката донетих пре формирања највиших органа власти, а друга опет не узима у обзир преломну тачку револуције, чиме се у крајњој линији негира и сам значај II заседања АВНОЈ-а. Одлуке АВНОЈ-а, према Симовићу, нису могле створити нову државу, али су оне — после одлучујућих победа, средином 1943 — конституисале АВНОЈ у највиши државни орган.

Утврђивање настанка нове државе је за аутора чињеница од специјалног интереса за даља истраживања, јер од постојања државе зависи и постојање владе, мада се настајање државе не сме идентификовати са стварањем њених највиших органа, пошто ова два момента не морају да се поклапају. Али писац налази да је уз то потребно да се читав проблем испита и са становишта теорије, да би се утврдио карактер „владе“, тј. установило да ли је она била фактичка или правна. Стога је у другом одељку студије, где се одређује природа АВНОЈ-а, изузетна пажња посвећена излагању и критици у доктрини распрострањене теорије „владе де факто“ Ова доктрина, наиме, разликује правну природу владе створене у револуцији од владе формиране редовним путем. Правну ситуацију револуционарне владе доктрина узима као привремену, све док се не стекну одговарајући услови (формално донети устав итд.) за њену пуноправност. Према томе, анализирајући карактер револуционарних органа, теорија полази од њихове суштине. Пошто је ово од битног значаја за питање које се третира, аутор је одредио појам револуције са становишта марксизма као суштински преображај друштвено-економских и политичких односа који изазива одговарајуће последице и у државноправном поретку. Надовезујући се на конкретно питање, Симовић још једном истиче да су друштвено-политичке промене, настале у нашој револуцији средином 1943 године, по свом обиму и интензитету такве да стварно укидају стари поредак и означавају настанак државе, што је нешто доцније одлукама АВНОЈ-а потврђено. Ова нова државноправна организација нема континуитета са старим поретком и извлачи своју пуноправност из новог поретка. Ваља-

ност новог поретка се не може на тај начин процењивати мерилима укинута система, јер на реалној основи измењених односа настају друкчија схватања о томе шта је „правно“ а шта „противправно“ Полазећи од оваквог схватања, писац сматра да АВНОЈ ни у једној фази постојања није био „влада де факто“. Наиме, у периоду између два заседања држава се још налазила у процесу стварања и била без највиших државних органа, тако да се тада не може говорити ни о фактичкој ни о правној влади. Међутим, у време када је опет постигнута одлучна победа над старом класом и формирана нова државноправна организација, АВНОЈ се не може друкчије квалификовати него као „влада де јуре“, јер, према већ изложеном гледишту писца, не црпе легитимност из старог него из новог, свог поретка. Чињеница да АВНОЈ у ово време није међународно признат није за овај закључак од значаја, као што писац у даљем излагању и доказује.

Анализирајући проблем са аспекта међународног права и међународних односа, писац се задржао — поред осталог — и на посебном начину признања нове Југославије. Он је претходно, полазећи од социолошки схваћене суштине државе, утврдио да нова држава није и нови субјект међународног права, а затим анализирајући разлику између права међународног претстављања и акта признања извео закључак да је АВНОЈ међународну надлежност заснивао на својим одлукама. Познато је да АВНОЈ фактички није могао да остварује своју међународну надлежност, али овај моменат, оновремено политички утицајан, није и правно релевантан.

У међународној доктрини такође постоји тенденција да се орган квалификован као „влада де факто“ изједначује са владом која није међународно призната. Таква интерпретација пракси међународних односа појављује се често као вид ингеренције у унутрашње ствари државе која очекује признање. Историско искуство нове Југославије показује до које су мере и на које све начине велике силе покушавале да угрозе тековине револуције. Инсистирајући на споразуму НКЈ-а са владом у емиграцији, велике силе чланице антихитлеровске коалиције, имајући свака посебне разлоге, покушавале су да наметну своју формулу решења односа између револуционарних снага и поражене класе. Пошто је испитао ове наметнуте споразуме писац им одриче карактер правних уговора и утврђује да се ради о чисто политичким актима. Између старе и нове државе није, међутим, успостављен континуитет ни после закључења ових споразума и оснивања владе ДФЈ, с обзиром да је она имала

друкчији уставни основ од владе у избеглиштву. Закључење поменутих споразума и доцније формирање владе ДФЈ довели су до признања нове Југославије, чиме је консолидован нови поредак и осујећени покушаји наше међународне изолације.

Надовезујући се на раније излагање писац је у посебном одељку размотрио основне карактеристике АВНОЈ-а као претставника суверености и највишег органа власти. Носиоца суверености писац социолошки одређује, тј. као народ који сачињавају његови основни слојеви на челу са радничком класом. Пошто је ново уређење засновано на систему народноослободилачких одбора, као органа народног самоуправљања, сувереност народа се манифестује преко ових органа. У том систему АВНОЈ претставља највиши народноослободилачки одбор, историски и политички произишао из њега у току револуције. С обзиром на карактер политичког носиоца суверености створени су такви облици државне организације који су пружали пуну могућност новоме суверену да активно учествује у власти.

У последњем одељку књиге, завршавајући своје заокружено излагање, писац је дефинисао правни положај АВНОЈ-а на основу делатности коју је вршио (доношење аката) и његових односа са другим органима, као највиши орган државне власти. Овде се нарочито запажа закључак до којег се дошло на основу брижљиве анализе да је и влада ДФЈ била правно подређена АВНОЈ-у, као и да су у односу на Намесништво АВНОЈ-у припадала битна овлашћења из међународног претстављања.

Симовићев рад претставља најпотпунију студију која је код нас објављена о АВНОЈ-у. Но, као што је већ речено, потребан је још низ радова да би се питање докраја и свестрано исцрпilo. Главна вредност рада је у анализама и теориском размишљању, док са чисто историског становишта она не доноси нове чињенице. У студији су изношена супротна мишљења, погледи, схватање доктрине, од стране писца анализирана и критици подвргнута, а на крају изложени закључци до којих се дошло. Тезе су оригиналне, смело постављане и доследно кроз читав рад спроведене. Од многих теза несумњиво је најзначајнија она по којој револуционарна влада јесте увек и „влада де јуре“ Писац се појављује као фини аналитичар, чије се излагање стално надовезује на претходно, да би се у крајњем резултату добио логично уверљив систем. Излагање тече лако, стил је концизан, нигде сувишним вербализмом оптерећен, фраза готово исцезилирана. На крају књиге наведен је списак литературе од које је добар део цитиран у научном апарату.

Б. П.